

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האישה הצדקנית
מרת עליזה בת מוזל טוב ע"ה
למשפחת מלכא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת מטות מסעי

ויהושע בן נון" (לעיל יד, ל). "ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון" (לעיל כו, סה). וכן בפרשת דברים (פרק א), הזכיר תחילה (פסוק לו) את כלב, ואח"כ (פסוק לח) את יהושע.

והנה, ב"בראשית רבה" (א, טו) יליף לה מקרא אחר שהזכרנו, "בכל מקום הוא מקדים יהושע לכלב, ובמקום אחד הוא אומר (במדבר יד, ל) כי אם כלב בן יפונה [הקנזי] ויהושע בן נון, מלמד ששניהן שקולין זה כזה". ומוכרחים א"כ לומר, דכיון דשני פסוקים אלו [וכן שאר הפסוקים הנזכרים] נאמרו לגבי מרגלים, חשיבי כמקום אחד.

ספרי

וקשה, איך לומדים מזה "ששניהם שקולין זה כזה", אדרבה, כיון דרק היבא שהוזכר ענין המרגלים הקדימה התורה את כלב ליהושע, א"כ י"ל שרק לענין זה של עצת המרגלים, היה כלב גדול יותר מיהושע, שהרי יהושע ניצל לכאורה בזכות תפילתו של משה, כדפרש"י לעיל (יג, טז) "התפלל עליו, קה, יושיעך מעצת מרגלים", ואילו כלב ניצל בזכות עבודתו העצמית, כדפרש"י לעיל (יג, כב) "כלב לבדו הלך שם, ונשתטח על קברי אבות, שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם", וזהו שאמר הכתוב (יד, כד) "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו" וכו', ולא הזכיר יהושע, דאצל כלב היתה בזה עבודה ושייך לומר "עבדי", משא"כ אצל יהושע, וכ"כ ה"אור החיים" (שם). וא"כ יש לומר, דמשו"ה הקדימה התורה את כלב ליהושע, ולא משום שהיו שקולין כאחד.

שו"ר שכע"ז כתב הרמב"ן (שם, פסוק כד), וז"ל: "והקדים הכתוב (פסוק ל) כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון, בעבור כי הוא הקדים לחלוק על המרגלים ויהס כלב (לעיל יג, ל). אבל משה אמר (פסוק לח) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים, בעבור גודל מעלת יהושע בחכמה".

ספרי

ובישוב דברי חז"ל [ה"תוספתא" וה"מדרש"] נראה לומר, דהן אמת שמה שמצינו שהקדימה התורה את כלב ליהושע היה בענין המרגלים, מ"מ גם בענין זה מצינו להיפך שהקדימה התורה את יהושע לכלב, שנאמר (במדבר יד, לח) "ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם" וכו', וא"כ שפיר יש ללמוד מכאן "ששניהן שקולין זה כזה".

"כי תשובו מאזוריו ויוסף עוד להניזו במדבר ושזותם לכל העם הזה" (לב, טו)

יש לדקדק, אמאי נאמר "להניחו" בלשון יחיד, לכאורה הו"ל למימר "להניחם" בלשון רבים, וכן תגרם "אונקלוס" - "ויוסף עוד לאחרותהון במדברא", וכמו שנאמר בריש קרא "תשובן".

ונראה לבאר, עפ"מ דאיתא במגילה (כט). "בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו

"ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראשי אנשי המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש, ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעה: וצמיד טבעת עזיל וכומז לכפר על נפשתינו לפני ה'" (לא, מט-נ).

"ולא נפקד. לא נחסר, ותרגומו לא סגא, אף הוא כלסון ארמי חסרון, כמו אנכי אחטונה" (בראשית לא, לט) וכו'.

"וכומו. לפוס של בית הרחס, לכפר על הרעור הלכ של צנות מדין" (שבת סד).

הנה, פשטות קרא "ולא נפקד ממנו איש", היינו לא נחסר כמש"כ רש"י (כאן). נמצא, דאנשי המלחמה היו כולם צדיקים עד כדי כך שלא נחסר מהם אפילו אדם אחד.

ולכאורה ממה נפשך צ"ב, דאם היו כ"כ צדיקים, אמאי הוצרכו "לכפר על הרעור הלב של בנות מדין". ואי חטאו בהרהור הלב, איך לא נחסר מהם אפילו אחד. ודוחק לומר, שהרהור הלב אינו סיבה מספקת למות במלחמה.

אכן, בשבת (שם) איתא: "ויקצוף משה על פקודי החיל, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלקלכם הראשון [של מעשה שטים לזנות את בנות מואב וכו' - רש"י], אמרו לו, לא נפקד ממנו איש [לא נחסר מדת יהודית - רש"י], אמר להן, א"כ כפרה למה, אמרו לו, אם מידי עבירה יצאנו מידי הרעור לא יצאנו, מיד ונקרב את קרבן השם".

מבואר, דלפי דרשת חז"ל שהוצרכו כפרה על הרעור הלב, מאי דכתיב "ולא נפקד ממנו איש", אינו מתפרש כפשוטו שלא נחסר, אלא שלא חטאו בעריות ממש עם בנות מדין [ואולי באמת נחסרו], ולפ"ז א"ש.

עי' עוד, ברשב"ם רמב"ן ו"ספורנו" (כאן), ולדבריהם א"ש נמי, דמה שרצו להקריב קרבן ה', לא היה עבור הרעור הלב של בנות מדין, אלא מסיבות אחרות. א"כ שייך שפיר לפרש ד"לא נפקד ממנו איש" היינו שלא נחסר. אבל לשיטת רש"י, שהביאו קרבן לכפר על הרעור הלב של בנות מדין, איך מפרש ש"לא נפקד, לא נחסר", הא סוף סוף חטאו בהרהור, ולכאורה אחז החבל משני קצותיו.

"בלתי כלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אזורי ה'" (לב, יב)

איתא ב"תוספתא" (כריתות, פ"ד, ה"ז) "בכל מקום הקדים יהושע לכלב, במקום אחד הוא אומר בלתי כלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון, מלמד ששניהם שקולין זה כזה".

ויש להעיר, דבעוד מקומות מצינו שהקדימה התורה את כלב ליהושע, "אם אתם תבאו אל הארץ וכו' כי אם כלב בן יפנה

למצרים שכינה עמהן, שנאמר (שמואל-א ב, כז) הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים" וכו'. עי' עוד בתענית (טז). "למה נותנין אפר מקלה על גבי תיבה, אמר רבי יהודה בן פזי, כלומר (תהלים צא, טו) עמו אנכי בצרה. ריש לקיש אמר (ישעיה סג, ט), בכל צרתם לו צר", עיי"ש.

מבואר, דהקב"ה נמצא בגלות ובצער כשישראל בניו נמצאים בצער, וזהו שאמר הכתוב "להניחו" בלשון יחיד, שכביכול גם הקב"ה [יחידו של עולם] נשאר במדבר ביחד עם ישראל.

"ואם לא יעברו זולוצים אתכם ונאוזו בתככם בארץ כנען" (לב, ל)

יש לדקדק, אמאי נאמר "בתככם" חסר וי"ו.

ונראה, דהנה מבואר בקרא כאן, שאם לא היו בני גד ובני ראובן מקיימים תנאם לעבור חלוצים, היו נוחלים עם שאר השבטים בארץ ישראל. נמצא, דעי"ז נחלת שאר השבטים תהא נחסרת, שכל אחד יצטרך לתת מחלקו עבור בני גד ובני ראובן, לכך נאמר "ונאחזו בתככם" חסר וי"ו, דאחיותם בארץ ישראל תהא מחסרת אתכם.

"ויסעו מרעמסס בזודעי הראשון בזומשה עשר יום לזודעי הראשון ממוזרת הפסוז יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים, ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים" (לג, ג-ד)

"ומלרים מקברים. טרודים זלצלס".

עי' ב"שפתי חכמים" (אות ו) שכתב, דמה שנאמר "ומצרים מקברים", הוא טעם למה שנאמר לעיל מיניה "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים", דאיך הניחו להם המצריים לצאת, לזה פירש "ומצרים מקברים - טרודים באבלם", שהיו עסוקים לקבור מתייהם, ולא היה להם פנאי לעכב את ישראל מלילך, עיי"ש.

וקשה, הלא פשוט קרא - "לעיני כל מצרים", משמע, שלא יכלו מצרים לעכב בעדם, ולא משום שלא היה להם פנאי. ועוד, דלפי"ז נמצא שנתמעט ה"ביד רמה", דהא אינו דומה מי שיש בידו לעשות ואינו עושה, למי שהיה טרוד ולא היה לו פנאי לעשות, וא"כ מהו השבח - "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים".

ועוד, דדבריו נסתרים מדברי רש"י בדברים (לב, מח), "במצרים נאמר (שמות יב, נא) בעצם היום הזה הוציא ה', לפי שהיו מצרים אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחין אותן לצאת, ולא עוד, אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם, אמר הקב"ה, הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה", הרי שהקב"ה הוציא את עם ישראל דוקא בחצי היום לעיני כולם, ולא בזמן שהיו עסוקים וטרודים באבלם. עי' עוד ב"אילת השחר" (כאן), מה שהוסיף להקשות ע"ז.

סג

שו"ר בשם הגה"ק בעל "צור יעקב" מפראוינא זצ"ל שביאר קראי בדרך אחרת, "ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון", אך רק "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים", והיינו ביום ט"ו, וכדי שלא תתמה למה לא הלכו כבר בט"ו, משיב הכתוב - "ומצרים מקברים" וכו', שהיו טרודים באבלם, ועל כן אם היו יוצאים בני ישראל בט"ו, יכלו

מצרים לומר שבני ישראל ברחו, ולא היה "ביד רמה", משום כך יצאו רק "ממחרת הפסח". ובוה יישב (שם), מה שהביאו "תוספות" (קידושין לו: ד"ה ממחרת) להקשות בשם ה"אבן עזרא" (ויקרא כג, יא), עיי"ש. לפ"ז לא קשיא מידי.

"ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים" (לג, ד)

יש לדקדק, דהכא נאמר "ובאלהיהם עשה ה' שפטים", ואילו בפרשת בא (שמות יב, יב) נאמר "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים", הוסיף הכתוב תיבת "ובכל".

ויש לבאר, דהנה הכא איירי בסיפור מסעיהם, כיצד היה, כמו שנאמר (פסוק ב) "ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם" וכו', ולכך נאמר לשון עבר "עשה ה' שפטים". ולהלן (פסוק ז) נאמר "וישב על פי החירת אשר על פני בעל צפון", ומבואר ברש"י (שמות יד, ב), שבעל צפון נשאר מכל אלוהי מצרים, כדי להטעותן, שיאמרו קשה יראתן. הרי שבמסע זה שנסעו מרעמסס, לא עשה הקב"ה שפטים "בכל" אלוהי מצרים, דבעל צפון עדיין נשאר, ורק שהגיעו לפי החירת עשה בו הקב"ה שפטים, לכך לא נאמר (כאן) "ובכל". משא"כ בפרשת בא (שם) דכתיב בלשון עתיד "אעשה שפטים", שייך שפיר לכתוב "ובכל", דאכן בסוף עשה הקב"ה שפטים בכל אלוהי מצרים.

"ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במתו בהר ההר, וישמע הכנעני מלך ערד והוא ישיב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל" (לג, לט-מ)

"וישמע הכנעני. ללמדך, שמינת לכהן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד, וכסבור שנתנה רשות להלחם צישראל, לפיכך חזר וכתבה" (רל"ש השנה ג.).

צריך ביאור, איך ידע עמלק [כנעני דהכא הוא עמלק, עי' רש"י לעיל (כא, א)] שנסתלקו ענני הכבוד, הלא היה זה דבר רוחני, שגוי ודאי אינו יכול לראותו. עוד יש לדקדק, בלשון הכתוב "ואהרן בן שלש וכו' במתו בהר ההר", הלא כבר לעיל מיניה (פסוק לח) נאמר "ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם", ומדוע חזר ואמר "במתו בהר ההר".

ונראה לבאר, דהנה רש"י לעיל (י, לד) כותב, "שבעה עננים כתובים במסעיהם, ארבעה מארבע רוחות, ואחד למעלה, ואחד למטה, ואחד לפניהם, מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך, והורג נחשים ועקרבים", הרי שהענן ההולך לפניהם, היה מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך.

והנה, מצינו שעמלק היה יושב בעמק, שנאמר (לעיל יד, כה) "והעמלקי והכנעני יושב בעמק", והיינו מקום נמוך [ומה דכתיב (שם, פסוק מה) "וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא", דמשמע, שהיה יושב בהר ולא בעמק. ביאר ה"חוקוני" (פסוק כה), דרובם היו יושבים בעמק, ומיעוטם בהר. או שמא בעמק היו יושבים, וכששמעו שבני ישראל באים לקראתם, עלו בהר וארבו להם שם, עיי"ש]. ואי הענן היה קיים, למה לא הגביה לישראל את הנמוך, מזה הבינו עמלק שנסתלקו ענני הכבוד.

וזהו שנאמר "ואהרן בן שלש וכו' במתו בהר ההר", וסמיך ליה "וישמע הכנעני" וכו', והיינו שעמלק שמע שאהרן מת בהר ההר, והוקשה לו הלא הענן מנמיך את הגבוה, ואיך מת בהר, אלא ודאי שבמינת אהרן נסתלקו ענני הכבוד, וניתנה רשות להלחם בישראל.